

REVOLUTIONÄREN SOM BLEV SVENSK KUNG

av Carl-Henrik Larsson

Jean Baptiste Bernadotte kunde tack vare den franska revolutionen, som han var anhängare av, göra en fantastisk karriär från vanlig enkel soldat till marskalk. Men trots sina revolutionära ideal, slutade han som en ganska konservativ kung av Sverige, som bland annat inskränkte tryckfriheten. Läs här om Karl XIV Johans exceptionella kliv på karriärstegen.

Jean Baptiste Bernadotte föddes 1763 i staden Pau, belägen i sydvästra Frankrike inte långt från den spanska gränsen. Pau tillhörde kungadömet Navarra en bit in på 1600-talet då den övergick i fransk ägo.

Fadern Henri som var sakkörare till yrket, ville att sonen

skulle följa i hans fotspår, och vid fjorton års ålder började Jean Baptiste som skrivare på en advokatbyrå i Pau. Som sakkörare förde fadern andra människors talan inför domstol, men han saknade en juridisk examen för att få kalla sig advokat.

Den unge Jean Baptiste vi-

sade dock inget större intresse för juridiken, och efter faderns bortgång 1780 började han se sig om efter andra yrkesval.

Fantastisk militär karriär

Jean Baptiste som var en ung man med stora ambitioner men utan adligt påbrå, hade inte många yrkesval att välja bland

← Det pampiga frimärket på föregående sida med Karl XIV Johan gavs ut 1994, och förlagan är en målning av konstnären François Gérard. Karl XIV Johan tyckte mycket om sitt nya hemland Sverige, till skillnad från hans hustru Désirée, som nästan genast efter ankomsten till Sverige återvände till Frankrike där hon blev kvar fram till 1823. Då flyttade hon åter till Sverige där hon levde fram till sin död 1860. Frammärket är gravrerat av Czeslaw Slania och tryckmetoden är offset/ståltryck.

i den lilla staden Pau. Så när han av en händelse stötte ihop med en rekryteringsofficer valde han att lämna den civila banan för en militär karriär.

Efter att ha varit stationerad som menig soldat på Korsika, där för övrigt Napoleon Bonaparte var född, kom han 1782 att placeras i ett grenadjärkompani på franska fastlandet där han också avancerade till underofficer. Som sådan visade sig Bernadotte mycket framgångsrik.

Han skulle ha förblivit underofficer om det inte hade varit för den franska revolutionen 1789, som öppnade upp vägen för den icke adliga medelklassen. Jean Baptiste stödde Jakobinerna, den tongivande falangen under revolutionen, och hans lojalitet gick inte obemärkt förbi. De militära utnämningarna avlöste varandra, och 1794 hade han nått toppen av den militära hierarkin i och med utnämningen till general.

Blev Napoleons marskalk

Som officer gjorde Bernadotte sig snabbt populär bland sina underlydande befäl och soldater. Till skillnad från många andra höga befäl så tog han stor hänsyn till sitt manskap, och han offrade inga liv i onödan. Han var också en skicklig administratör och taktiker, vilket inte minst uppmärksammades av Napoleon.

Jean Baptiste och Napoleon stiftade bekantskap med varandra under det italienska fälttåget 1797, men deras vidare relation var inte alltid av det vänskapliga slaget.

Jean Baptiste stödde inte

Karl XIV Johan blev med tiden en mycket omtyckt och folkkär kung ute i stugorna. Många människor tyckte först att det var märkligt att man valde en fransman till svensk kronprins. Efter att Karl Johan tvingat in Norge i unionen släppte denna misstänksamhet, svenskarna hade fått ett substitut för Finland. Frammärket som gavs ut 1973 visar Karl XIV Johan till häst på en allmogemålning från 1836. Tryckmetoden är rasterdjuptyck.

Napoleons statskupp 1799, men han tog heller inte öppet avstånd från den. Statskuppen innebar slutet för de revolutionära idéer som han kämpat för. För Bernadotte gällde det att vända kappan efter vinden och stödja den nya regimen med Napoleon i spetsen. Annars var hans dagar som hög militär räknade.

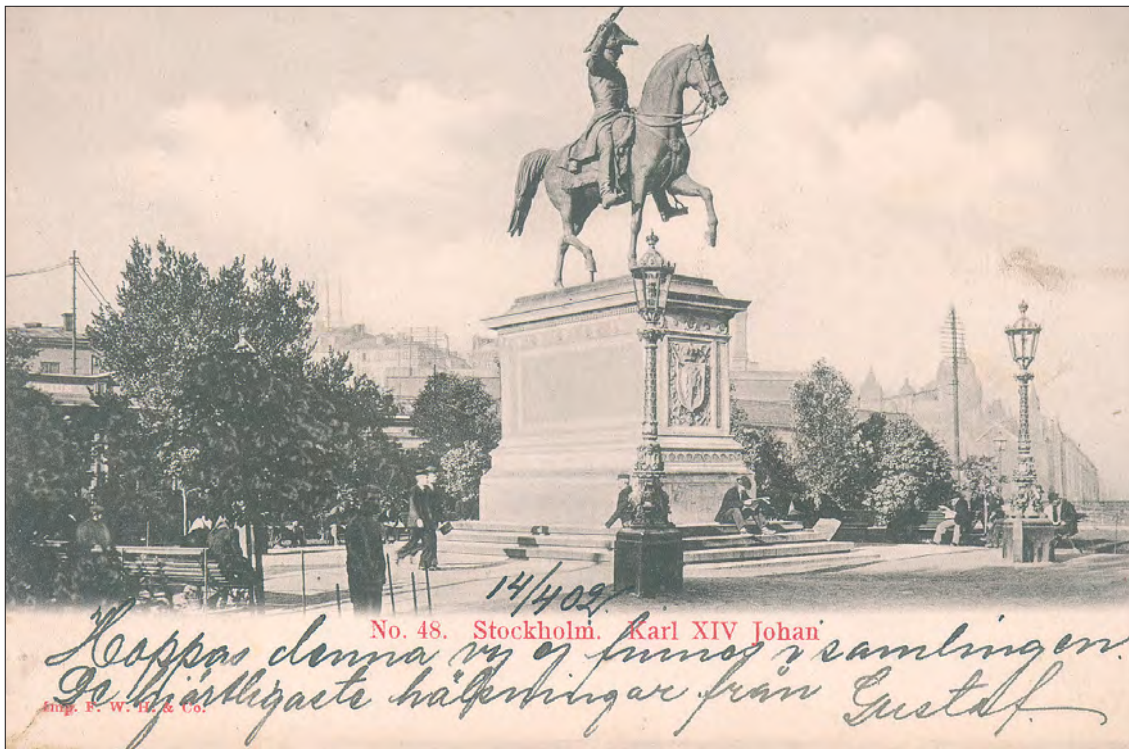
Kort efter att Napoleon övertagit styret i Frankrike så utnämndes Bernadotte till chef över armén i Västfrankrike. Det dröjde dock inte särskilt länge förrän Jean Baptiste förlorade denna befattning. Napoleons misstänksamhet mot sin general var stor, vilket inte minst visade sig i att Bernadotte förlorade flera andra viktiga befattningar.

Jean Baptiste och Napoleon försonades lagom till hans kröning 1804. Napoleon utnämnde Bernadotte till en av sina arton marskalkar, vilken var den högsta militära graden i Frankrike. Som marskalk visade Bernadotte under de följande åren sin duglighet i fält, och han vann flera viktiga segrar åt sin kejsare. Lyckan vände dock för vår blivande kung, och han föll återigen i onåd hos Napoleon. Hösten 1809 stod Jean Baptiste än en gång utan något militärt uppdrag.

Den rika köpmannadottern från Marseille

En orsak till varför Jean Baptiste inte tog avstånd från Na-

forts sid 36.

Detta fina postgångna vykort, på baksidan avstämplat Sundbyberg 14.4.1902, visar Karl XIV Johan som staty i Stockholm.

forts från sid 35.

oleon i högre utsträckning än vad han gjorde, kan ha varit att han på familjeplanet stod släkten Bonaparte nära.

Ett år före Napoleons statskupp gifte sig nämligen Jean Baptiste med den mycket vackra och rika köpmannadottern Désirée (1777–1860) från Marseille. Désirée, eller Desideria som hon kallades efter att hon blev svensk drottning 1818, hade fyra år tidigare varit förlovad med Napoleon i ett år, varefter han hängav sig åt andra kvinnor och militära äventyr. Désirées syster gifte sig emellertid med Napoleons äldre bror Joseph Bonaparte, som efter broderns framgångsrika erövringskrig utnämndes till kung av Neapel och av Spanien.

Därför blev Jean Baptiste Bernadotte svensk kung

I mars 1809 avsattes Gustav IV Adolf (1778–1837) genom en oblodig statskupp. Sverige hade förlorat sin östra halva, Finland,

till Ryssland efter kriget 1808–09, och hatet mot kungen var enormt inom den svenska officerskåren.

Anledningen till kriget var att Gustav IV Adolf vägrat att ställa sig bakom den sjöblockad genom vilken Napoleon tänkt få Storbritannien på knä. Den svenska handeln med Storbritannien var nämligen mycket viktig för svensk ekonomi.

Ryssland som slutit fred med Napoleons Frankrike i Tilsit 1807, och där också ingått en pakt med den franske kejsaren, anföll Finland för att tvinga med Sverige i blockaden.

Efter att Gustav IV Adolf avsatts och lämnat landet, valdes hans farbror Karl (1748–1818) till kung. Karl XIII hade dessvärre inte framtiden för sig. Han hade drabbats av en begynnande senilitet efter ett slaganfall, och dessutom var hans äktenskap barnlöst.

Det gällde alltså att snabbt hitta en tronarvinge. Valet föll på den danske prinsen Karl August, som oturligt nog avled

1810 under en militärintspektion på Kvidinge hed i Skåne. Kronprinsens begravningståg genom Stockholm urartade, och den uppretade folkmassan som fått för sig att Karl August mördats av anhängare till Gustav IV Adolf, slog ihjäl Axel von Fersen som varit riksmarskalk och general under Gustav IV:s tid vid makten.

Samma dag som det tragiska mordet på Axel von Fersen inträffade, anlände den unge löjtnanten och friherren Carl Otto Mörner till Paris. Han var övertygad om att Sveriges blivande kronprins stod att finna i den franske marskalken Jean Baptiste Bernadotte.

Adopterades av Karl XIII

Mörner sökte upp Bernadotte och förklarade sitt ärende. Marskalken ställde sig till en början tvekande till förslaget att bli svensk kronprins, men efter att ha fått fundera igenom det så tackade han ja. Nu gällde det för Mörner att få riksdagen att godkänna förslaget.

På detta frimärke utgivet 1999 kan man se Karl XIV Johan i profil på ett mynt med valören 1 riksdaler specie. Karl XIV Johan lät under sin tid vid makten driva på många kostsamma projekt för att modernisera bondenationen Sverige. Ett sådant projekt, som kostade motsvarande över 13 miljarder svenska kronor i dagens penningvärde, var bygandet av Göta kanal som avslutades på 1830-talet. Gravör är Piotr Naszarkowski och tryckmetoden är ståltryck.

Efter många turer, där också andra kronprinskandidater fördes fram, så valde Sveriges riksdag Bernadotte till svensk kronprins.

En viktig anledning till att han valdes var att flera av riksdagsmännen ville se ett svenskt närmande till Napoleon. På så vis hoppades man få tillbaka Finland.

Innan den då 47-årige Jean Baptiste landsteg i Helsingborg i oktober 1810, konverterade han till protestantismen. I november samma år adopterades den franske marskalken, som antagit namnet Karl Johan, av Karl XIII och hans hustru Hedvig Elisabet Charlotta.

Med till Sverige följde även Karl Johans fru Désirée och sonen Oscar (1799–1859). Désirée var inte särskilt begeistrad över det nya landet, som enligt hennes tycke var alltför okultiverat. Dessutom var klimatet mycket kallare än i hemlandet, och det dröjde inte länge förrän hon återvände till Frankrike, där hon sedan var bosatt fram till 1823. Därefter flyttade hon tillbaka till Sverige för gott.

Unionen med Norge

Efter att Karl Johan antagits som kronprins var det han som

i allt högre grad kom att styra landet. Karl Johans relation med det gamla hemlandet försämrades, och de som hade hop-

pats på ett närmande till Frankrike blev besvikna. Istället kom kronprinsen att föra in landet på ett allt närmare samarbete med Ryssland och Storbritannien.

Napoleon som hade börjat planera ett fälttåg mot jätten i öst, svarade med att ockupera svenska Pommern i januari 1812. Måttet var då rågat för Karl Johan, och han valde att öppet gå i konflikt mot Napoleon. De båda landsmännen ställdes mot varandra på slagfältet utanför Leipzig i oktober 1813.

Karl Johan ledde nordarmén

forts sid 38.

Karl XIII står som staty i Hoglands park i centrala Karlskrona. Han var till en början mycket negativt inställd till valet av Jean Baptiste Bernadotte som kronprins, men efterhand kom han alltmer att uppskatta och älska sin adoptivson. Karl XIII som för övrigt var bror till Gustav III och därmed farbror till den avsatte kungen Gustav IV Adolf, lät tillsammans med sin hustru Hedvig Elisabet Charlotta adoptera Bernadotte efter hans ankomst till Sverige 1810. (foto Carl-Henrik Larsson)

Politikern och ämbetsmannen Hans Järta ses på detta frimärke från 1974. Hans Järta var från början en stor förespråkare för det konstitutionella statskicket, och han tog strid mot det kungliga envælde som utvecklades efter att Karl Johan mer och mer tagit över styret. Han lämnade därför posten som statssekreterare 1812. Mot slutet av sitt liv blev Hans Järta alltmer konservativ och en stor beundrare av Karl XIV Johan och hans sätt att styra landet. Gravör är Arne Wallhorn och tryckmetoden är ståltryck.

forts från sid 37.

som bestod av 30 000 svenska soldater och nästan 100 000 ryska och preussiska soldater. Efter ett fruktansvärt blodigt slag förlorade Napoleon. Därefter vände den svenske kronprinsen sin väldiga armé mot Danmark. Han hade länge närt tanken att avtvinga danskarna Norge, som ett substitut för Finland. Danmark som inte hade mycket att sätta emot, tvingades avträda Norge till Sverige vid freden i Kiel 1814.

Karl Johan var dock fast besluten att delta i det totala krosandet av sin forne kejsare, men innan han nått fram med sina trupper till den franska gränsen hade Napoleon abdikerat, och istället möttes han av budskapet att norrmännen den 17 maj, därav Norges nationaldag, antagit en egen grundlag och förklarat sig självständiga.

Karl Johan gav emellertid inte med sig, och efter ett kort fälttåg tvingade han in Norge i unionen med Sverige. En uni-

on som varade fram till 1905. Norge fick efter mycket kompromissande behålla sin riksdag, Stortinget, samt stifta egna lagar.

Sängkamarväld

Karl XIII avled 1818 och samma år kröntes den franske marskalken till svensk kung som Karl XIV Johan. Hans tid som regent kom att präglas av en återhållsam utrikespolitik samt av en allt hårdare attityd mot de liberala krafter, som bland annat ville avskaffa ständsriksdagen och ge medelklassen ökat politiskt inflytande.

Trots att Karl XIV Johan i sin ungdom själv så hårt kämpat för de revolutionära idéerna: frihet, jämlikhet och broderskap, så blev han alltså med tiden alltmer konservativ.

Karl XIV Johan var livrädd för att bli avsatt, och han bemötte därför de liberala kraven stenhårt. En sådan åtgärd var den så kallade indragningsmakten, en lag han genomdrev för att kunna förbjuda tidning-

ar som kritiserade kungamakten att ges ut.

Kungen lade sig efterhand till med allt senare nattvanor. När den åldrade monarken vaknade upp långt fram på förmiddagen, fick hans rådgivare och andra gäster föredra sina ärenden inför den sängliggande kungen, som intresserat lyssnade och samtidigt smuttade på sin favoritdryck – café au lait med stora mängder socker.

In i det sista var Karl XIV Johan en kraftfull regent som ville ha kontroll över rikets angelägenheter. Karl XIV Johan, fransmannen som blev svensk kung, avled 1844. Han efterträddes av sonen Oscar I, men det är en annan historia. □

Enkeltfrimerker
fra hele Europa:
www.skanfil.no